

Fushata e palëve të treta (jo-konkurrente) – krahasime dhe rekomandime për Maqedoninë e Veriut

Shkurt 2026

International Foundation
for Electoral Systems

Ky produkt u përgatit në kuadër të projektit Institucione të Qëndrueshme të Ballkanit për Qeverisje Demokratike dhe Zgjedhje (BRIDGE), i financuar nga Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar me mbështetjen e Ambasadës Britanike në Shkup dhe Programit për Mbështetjen e Zgjedhjeve të Bashkëpunimit Zviceran në Maqedoninë e Veriut, i zbatuar nga Fondacioni Ndërkombëtar për Sisteme Zgjedhore (IFES). Përmbajtja e këtij produkti nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e donatorëve, projekteve ose zbatuesit/zbatuesve.

Përmbajtja

Përmbledhje ekzekutive	i
Hyrje	1
Standardet mbi fushatën jo-konkurrente në Evropë	3
Përvojat krahasimtare.....	5
Mbretëria e Bashkuar	7
Irlanda.....	8
Mali i Zi	10
Çështje për t'u marrë në konsideratë në rregullimin e fushatave jo-konkurrente	12
Koordinimi ndërmjet jo-konkurrentëve dhe konkurrentëve.....	12
Rekomandimet për Maqedoninë e Veriut	14
Rekomandime për partitë politike	17
Referencat	18

Përmbledhje ekzekutive

Përderisa fushatat e kaluara zgjedhore shpesh përqendroheshin në tubime të mëdha të organizuara nga partitë politike ose në pankarta dhe postera të paguara nga kandidatët, fushatat aktuale shpesh mbështeten më shumë në publikimet në rrjetet sociale dhe në reklamat onlajn. Gjithnjë e më tepër fushatat e këtilla nuk po realizohen vetëm nga partitë e regjistruara politike ose nga të nominuarit të cilët garojnë si kandidatë, por edhe nga aktorë të tjerë të cilët mund të luajnë një rol të rëndësishëm në rezultatet e zgjedhjeve, shpesh duke pasur shumë pak informacion rreth përfshirjes së tyre.

Ky raport analizon rregullimin e fushatave zgjedhore nga aktorë të tjerë që nuk janë parti politike ose kandidatë, të cilat këtu referohen si **“fushatë jo-konkurrente”**, dhe në të kaluarën shpesh referoheshin si **“fushatë e palëve të treta”**. Shqyrtohen pikëpamje të ndryshme për rregullimin e fushatave jo-konkurrente, si dhe shqyrtohen standardet e kufizuara ekzistuese dhe përvojat praktike të këtij rregullimi. Fokus i veçantë i jepet Irlandës dhe Mbretërisë së Bashkuar, ku fushatat jo-konkurrente rregullohen mbi 20 vjet dhe Malit të Zi – vendi i parë në Ballkanin Perëndimor që rregulloi këtë çështje (në v. 2025).

Duke u bazuar në përvojën ndërkombëtare dhe praktikën e mira, ofrohen rekomandime për rregullimin e fushatave jo-konkurrente në Maqedoninë e Veriut. Në përmbledhje, këto rekomandime janë:

- Të vlerësohen praktikën e kaluara dhe ato të pritshme të fushatës në Maqedoninë e Veriut, në mënyrë që reformat të bazohen në prova dhe t’u përgjigjen nevojave reale
- Të shqyrtohen dispozitat ligjore, që të përfshijnë (të paktën):
 - *Një përkufizim të qartë se çfarë përbën fushata jokonkurrente*
 - *Kërkesë për regjistrimin e jo-konkurrentëve*
 - *Rregullim të qartë të reklamimit politik nga jo-konkurrentët*
 - *Kërkesë që të gjitha reklamimet politike të përmbajnë shënimin se kush i ka financuar*
 - *Kufizime për donacionet dhe shpenzimet*
 - *Raportim financiar*
- Të gjitha rregullimet duhet të shmangin me kujdes kufizimet e panevojshme ndaj lirisë së fjalës dhe efektin frikësues ndaj angazhimit të shoqërisë civile në fushatat zgjedhore
- Të gjitha rregullimet duhet të marrin parasysh koordinimin ndërmjet konkurrentëve dhe jo-konkurrentëve, për të shmangur përdorimin e këtyre të fundit si mënyrë për të anashkaluar rregullat mbi financimin politik.
- Duke pasur parasysh se fushatat jo-konkurrente shpesh përfshijnë reklama onlajn dhe aktivitete që zhvillohen jashtë Maqedonisë së Veriut, por që megjithatë ndikojnë në opinionin e zgjedhësve në vend, duhet të shqyrtohet se në ç’mënyrë mund të rregullohet në mënyrë efektive çdo aktivitet i tillë i zhvilluar jashtë territorit të vendit.
- Kuvendi duhet të përcaktojë qartë se si do të monitorohet respektimi i rregullave për fushatat jo-konkurrente; cili institucion është më i përshtatshmi për mbikëqyrje dhe cilat mekanizma bashkëpunimi ndër-institucional janë të nevojshëm për zbatim efektiv.
- Institucionet mbikëqyrëse në Maqedoninë e Veriut duhet të shqyrtojnë se si monitorimi i fushatave jo-konkurrente mund t’u shtojë vlerë përpjekjeve të tyre aktuale të monitorimit dhe t’i bëjnë rekomandime Kuvendit, duke përfshirë edhe rregullimet institucionale.

- Partitë politike në Maqedoninë e Veriut duhet të mbështesin diskutimet mbi rregullimin e fushatave jo-konkurrense, pasi kjo mund të ndihmojë në forcimin e besimit publik në procesin politik. Ato duhet të sigurojnë në mënyrë proaktive se çdo subjekt që bën fushatë në mbështetje të partisë së tyre të jetë transparent për financat e tij, edhe nëse kërkesa ligjore për këtë ende nuk është vendosur.

Hyrje

Vendet në mbarë botën, dhe veçanërisht vendet evropiane, gjatë dekadave të fundit kanë futur gradualisht rregullime mbi mënyrën se si partitë politike dhe kandidatët zgjedhorë lejohen të mbledhin dhe të shpenzojnë para, si dhe mbi mënyrat për të siguruar transparencë dhe llogaridhënie në financat e tyre.

Megjithatë, vetëm pak vende kanë miratuar rregullime që adresojnë aktivitetet financiare të subjekteve që nuk janë parti politike apo kandidatë (“konkurrent”), por që zhvillojnë aktivitete me qëllim ndikimin e vullnetit zgjedhor të trupit elektoral. Ka dy arsye kryesore pse mungesa e rregullimit të fushatave jo-konkurrente mund të jetë problematike nga perspektiva e integritetit të financimit politik. E para është se konkurrentët mund të bëjnë fushatë përmes jo-konkurrentëve si mënyrë për të anashkaluar rregullat ekzistuese mbi financimin e partive politike dhe fushatave, duke minuar kështu efektivitetin e këtyre rregullave. E dyta është se shpenzimi i shumave të mëdha të parave nga aktorë që nuk i nënshtrohen rregullave të raportimit financiar mund të reduktojë ndjeshëm transparencën mbi mënyrën se si financohet procesi politik, duke fshehur në mënyrë efektive aktivitete si ndërhyrja financiare e huaj dhe korrupsioni politik nga interesa të pasura. Forcimi i qëndrueshmërisë ndaj ndërhyrjeve armiqësore dhe ndikimeve keqdashëse, si nga aktorë vendas ashtu edhe nga ata të huaj, është thelbësor për përmirësimin e kuadrove dhe praktikave për procese zgjedhore dhe qeverisëse të besueshme, transparente dhe të sigurta.

Çështja e fushatave jo-konkurrente ka marrë vëmendje të madhe gjatë dekadës së fundit. Pas vendeve që nxorën rregulla mbi këtë çështje rreth fillimit të mijëvjeçarit (p.sh. Irlanda dhe Mbretëria e Bashkuar), vende si Gjermania, Mali i Zi dhe Zvicra kanë vendosur rregullime për fushatat jo-konkurrente gjatë pesë viteve të fundit. Çështja u trajtua gjithashtu për herë të parë në një dokument standardesh të Kombeve të Bashkuara në fund të vitit 2025.¹ Arsyet për këtë rritje të

Pse “fushatë jokonkurrente” dhe jo “e palëve të treta”?

Termi “palë të treta” është përdorur për të përshkruar përfshirjen e aktorëve që nuk janë parti politike ose kandidatë në fushatat zgjedhore.

Fatkeqësisht, krijohet konfuzion pasi “palë të treta” përdoret gjithashtu për t’iu referuar aktorëve të tjerë, si:

- Ata që bëjnë donacione në emër të dikujt tjetër
- Ata që mbledhin fonde veçmas përpara se t’u japin burime partive politike ose kandidatëve
- Subjekte që janë ligjërisht të lidhura me partitë politike (si forumet e grave ose think tank-et
- Subjekte që shesin hapësirë reklamuese për partitë politike ose kandidatët

Si ilustrim, termi “palë e tretë” përdoret në vlerësimet shtetërore të Grupet e Shteteve Kundër Korrupsionit (GRECO) me kuptime të ndryshme (GRECO, 2026). Edhe më problematike është se përdorimi i termit “palë e tretë” në nenin 84-b.5 të Kodit Zgjedhor të Maqedonisë është i paqartë, ndërsa referenca ndaj “të dhënave të palëve të treta” në nenin 85-b.6 nuk i referohet subjekteve që bëjnë fushatë pa qenë konkurrentë të regjistruar në zgjedhje.

Meqenëse termi “palë e tretë” përdoret për të nënkuptuar shumë gjëra që shkaktojnë konfuzion, janë kërkuar zgjidhje alternative. Duke u bazuar në konceptin e “fushatës jopartiake”, e cila u fut në legjislationin e Mbretërisë së Bashkuar nëpërmjet reformave të vitit 2014, termat “fushatë jokonkurrente” dhe “fushatë jogaruese” kanë filluar të përdoren gjithnjë e më shumë, pasi fokusohen më qartë në çështjet specifike që trajtohen.

¹ UNCAC (2025). Shih më tej f. 3.

vëmendjes janë me gjasë të shumta, megjithatë rritja e përdorimit të rrjeteve sociale për fushatat duket se ka qenë një faktor kryesor.

Në Maqedoninë e Veriut, aktualisht nuk ekzistojnë rregullime për fushatat jo-konkurrente. Megjithatë, kanë nisur diskutime mbi mënyrën se si kjo çështje mund të trajtohet në legjislacion. Ky raport është hartuar për të orientuar këto diskutime, duke u mbështetur në përvojat e vendeve të tjera, si dhe në standardet ekzistuese dhe konsideratat e përgjithshme.

Koncepti i fushatës jo-konkurrente

Para se të shqyrtojmë se cilat rregullime mund të jenë më të përshtatshme në Maqedoninë e Veriut sa i përket fushatave jo-konkurrente, është e rëndësishme të sqarojmë konceptet e përfshira. Me fushatë jo-konkurrente nënkuptojmë aktivitetet e çdo personi fizik ose juridik që nuk është parti politike (ose ndonjë subjekti tjetër që ka nominuar kandidatë për zgjedhje), dhe as kandidat, të cilat kanë për qëllim të ndikojnë në mënyrën se si zgjedhësit votojnë në zgjedhje. Ekzistojnë dy aspekte kryesore:

Aktivitetet e ndërmarra mund të konsiderohen fushatë jo-konkurrente, nëse përfshijnë shpenzime dhe nëse synojnë ose mund të vlerësohen se kanë efektin e ndikimit në mënyrën se si zgjedhësit votojnë.

Aktorët mund të konsiderohen si pjesëmarrës në fushatë jo-konkurrente nëse kryejnë aktivitetet e përshkruara më lart. Rezoluta e Kombeve të Bashkuara e diskutuar më poshtë vetëm i inkurajon vendet të marrin në konsideratë rregullimin e fushatës nga "personat juridikë dhe marrëveshjet ligjore". Megjithatë, në rregulloret e përdorura në vendet rëndësishme (shih faqen 5), edhe personat privatë mund të konsiderohen si pjesëmarrës në fushatë jo-konkurrente në situata të caktuara.

Në diskutim mbi fushatat e jo-konkurrentëve, është thelbësore të përcaktohet se çfarë nuk përfshihet në këtë koncept. Tabela 1 më poshtë paraqet aktivitetet që zakonisht kryhen lidhur me fushatat zgjedhore dhe që nuk konsiderohen pjesë e fushatës jo-konkurrente.

Tabela 1: Aktivitetet që nuk përfshihen në konceptin e fushatës jo-konkurrente

Aktiviteti	Sqarimi
Aktivitetet financiare nga subjektet që janë formalisht të lidhura me një parti politike	Subjekte që janë të lidhura formalisht me një parti politike, siç është forumi i grave ose të rinjve të një partie, ose një grup ekspertësh i lidhur formalisht (think-tank), nuk konsiderohen pjesëmarrës në fushatë jo-konkurrente. Institucionet e tilla si Këshilli i Evropës rekomandojnë që transaksionet e tyre financiare të përfshihen në raportimin financiar nga partia e lidhur politike. ²
Aktivitetet financiare nga subjektet që janë formalisht të lidhura me një kandidat	Aktivitetet e atyre që janë të lidhura formalisht me një kandidat, siç janë përfaqësuesit e caktuar financiarë ose menaxherët e fushatës, (normalisht) konsiderohen pjesë e fushatës zgjedhore të kandidatit dhe transaksionet e tyre financiare duhet të përfshihen në raportimin e kandidatit. ³
Bërja e donacioneve në emër të dikujt tjetër, ose bërja e	Bërja e donacioneve përmes një ndërmjetësi, ose veprimi si ndërmjetës në procesin e dhënies së donacioneve, mund të shkelë ligjin, por nuk konsiderohet fushatë jo-konkurrente

² Këshilli i Evropës (2003) Neni 11.

³ Anëtarët e familjes ose miqtë e një kandidati mund të shihen, megjithatë, si duke kryer *fushatë nga jo-konkurrentët*. Kjo lidhet ngushtë me çështjen e koordinimit – shih më tej faqen 10.

Aktiviteti	Sqarimi
donacioneve duke përdorur dikë tjetër si ndërmjetës	
Mbledhja e fondeve në mënyrë të veçantë nga një parti politike ose kandidat, të cilat më pas i jepen një partie ose kandidati, nuk përbën pjesë të fushatës jo-konkurrente.	Çdo donacion i bërë ndaj një partie ose kandidati përcaktohet këtu si të ardhura të atij konkurrenti, pavarësisht nga mënyra se si janë mbledhur fondet.
Shprehja e mbështetjes për një konkurrent, e cila nuk përfshin shpenzime financiare, nuk përbën pjesë të fushatës jo-konkurrente.	Për shembull, publikimi në rrjetet sociale në favor ose kundër një konkurrenti nuk përbën fushatë nga jo-konkurrentët (për sa kohë personi nuk paguhet për ta bërë këtë). ⁴
Fushata për një çështje, kur kjo nuk përbën mbështetje të tërthortë ose cenim të ndonjë konkurrenti, nuk konsiderohet pjesë e fushatës së jo-konkurrentëve.	Aktivitetet, edhe nëse përfshijnë shpenzime, ku shprehet një qëndrim për një çështje të caktuar, për sa kohë që nuk bëhen thirrje në favor ose kundër një konkurrenti të caktuar, nuk konsiderohet si fushatë e jo-konkurrentëve. ⁵

Standardet mbi fushatën jo-konkurrente në Evropë

Një pikënisje e rëndësishme për shqyrtimin e rregullimit të fushatës së jo-konkurrentëve në Maqedoninë e Veriut janë standardet ekzistuese globale dhe rajonale. Fatkeqësisht, kjo çështje trajtohet shumë pak në dokumentet globale apo rajonale mbi financimin politik. Në dhjetor 2025, Konferenca e Shteteve Palë në kuadër të Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër Korrupsionit (UNCAC) miratoi një rezolutë të titulluar “Parandalimi dhe luftimi i korrupsionit përmes rritjes së transparencës në financimin e partive politike, kandidaturave për funksione publike të zgjedhura dhe fushatave zgjedhore. Ky është dokumenti më i detajuar i standardeve globale mbi financimin politik i miratuar deri më sot dhe, për qëllimet e këtij raporti, veçanërisht i rëndësishëm është ai që quhet “paragrafi operativ 9(n)”:

“Inkurajon Shtetet Palë që, në përputhje me legjislacionin e tyre të brendshëm, të shqyrtojnë masa për rregullimin e subjekteve juridike dhe marrëveshjeve ligjore që financojnë aktivitete komunikimi me qëllim arritjen e rezultateve të caktuara zgjedhore, si dhe të kërkojnë nga këto subjekte të bëjnë publike informacionin identifikues mbi sponsorët e këtyre aktiviteteve”⁶

Ky formulim, edhe pse mjaft kompleks, përmban dy pika kryesore: E para është një thirrje më e përgjithshme drejtuar Shteteve Palë për të shqyrtuar rregullimin e aktiviteteve të atyre që zhvillojnë fushata zgjedhore pa qenë parti politike apo kandidatë. E dyta është referencë më specifike ndaj detyrimeve për raportim nga ana e këtyre fushatave lidhur me subjektet që i financojnë aktivitetet e tyre.

⁴ Megjithatë, fushata nga jo-konkurrentët mund të jetë e rëndësishme në publikimet në mediat sociale në rast se kjo bëhet përmes botëve me pagesë, si dhe pagesave për influencersit (në rastin e fundit, jo-konkurrenti në fushatë do të ishte personi ose subjekti i cili e bën pagesën për influencersin).

⁵ Shih më tej f. 11.

⁶ UNCAC (2025).

Duke qenë se kjo rezolutë është shumë e re, mbetet për t'u parë se çfarë ndikimi do të ketë ajo në rregulloret mbi financimin politik në vendet e ndryshme të botës, përfshirë edhe Ballkanin Perëndimor.

Udhëzimet e përbashkëta të OSCE/ODIHR dhe Komisioni i Venedikut mbi rregullimin e partive politike i referohen gjithashtu fushatës së zhvilluar nga aktorë jo-konkurrentë. Udhëzimet theksojnë se shpenzimet si pjesë e një fushate të tillë "...nuk duhet të ndalohen, por mund t'i nënshtrohen kufizimeve të arsyeshme dhe proporcionale".⁷ Po ashtu, ato vënë në dukje se përfshirja e aktorëve jo-konkurrentë në fushatë "...mund të krijojë boshllëk në fushën e financimit politik dhe zgjedhor", ndërsa theksojnë se "...masat e ndërmarra për të rregulluar përfshirjen e palëve të treta duhet të jenë të nevojshme dhe proporcionale".⁸

Duke hyrë më tej në detaje, Udhëzimet theksojnë se:

"...një kufi për donacione ndaj partive politike ka gjasa të mos jetë efektiv nëse, në të njëjtën kohë, grupe të tjera, siç janë grupet e interesit ose grupet mbështetëse, sindikatat dhe shoqatat mund të shpenzojnë shuma të pakufizuara parash për të mbështetur ose kundërshtuar një parti politike a kandidat të caktuar. Që të shmangët krijimi i boshllëqeve përmes të cilave mund të kanalizohet financimi i pakufizuar dhe të maskohen transaksionet financiare, ligjet duhet të vendosin kufizime proporcionale dhe të arsyeshme për shumën të cilën palët e treta mund ta shpenzojnë për promovimin e kandidatëve apo partive, në mënyrë ideale duke zbatuar kufijtë ekzistues për donacionet ndaj partive politike edhe për këta aktorë, si dhe..."⁹

Bashkimi Evropian tradicionalisht ka zgjedhur të mos nxjerrë standarde apo rregullore lidhur me financimin e partive politike apo të fushatave zgjedhore.¹⁰ Një ndryshim i pjesshëm i kësaj qasjeje ndodhi në vitin 2024, me miratimin e "Rregullores (EU) 2024/900 të Parlamentit Evropian dhe të Këshillit të 13 marsit 2024 mbi transparencën dhe targetimin e reklamimit politik".¹¹ Kjo rregullore nuk e trajton drejtpërdrejt konceptin e fushatës së aktorëve jo-konkurrentë si të tillë, por, duke qenë se fokusohet në aktivitetin e reklamimit politik, pavarësisht se kush e porosit apo e financon atë, dispozitat e saj zbatohen edhe për aktivitetet e fushatës, duke përfshirë reklamimin nga aktorë jo-konkurrentë.¹² Rregullorja përcakton se çdo reklamë politike duhet të jetë e etiketuar qartësisht dhe duhet të përfshijë informacion rreth asaj se kush ka bërë pagesën për të.¹³ Ndonëse në Rregullore nuk përkrahë detyrimi i raportimit financiar të atyre që blejnë apo shesin reklama politike, në të përkrahë krijimi i një regjistri të reklamave politike nga Komisioni Evropian.¹⁴ Së fundi, Rregullorja

⁷ ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2020) neni 218. Versioni origjinal i Udhëzimeve nga viti 2010 gjithashtu i referohej fushatës së jo-konkurrentëve, duke e bërë atë një nga dokumentet e para standarde që e bëri këtë. ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2010) neni 205.

⁸ ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2020) neni 219.

⁹ ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2020) neni 220. Megjithatë, udhëzimet theksojnë se "...këto kufizime duhet të zbatohen vetëm në rastet kur palët e treta dhe veprimet e tyre kanë për qëllim të përfitojnë parti të caktuara politike, qoftë në përgjithësi ose gjatë fushatave. Kjo nuk duhet t'i pengojë OJQ-të dhe grupet e tjera të interesit të debatojnë çështje me interes publik gjatë fushatave, pa dëmtuar fushën e barabartë të lojës për konkurrentët në zgjedhje." ODIHR & Komisioni i Venedikut (2020) Neni 221.

¹⁰ Jashtë financimit të "partive politike evropiane", të përbëra nga parti politike nga shtetet anëtare të BE-së. Shih Parlamentin Evropian (2014).

¹¹ Parlamenti Evropian (2024). Rregullorja hyri në fuqi në tetor 2025.

¹² Rregullorja e përcakton reklamimin politik si mesazhe të postuara "...nga, për ose në emër të një aktori politik..." Po aty, neni 3.2.a.

¹³ Po aty neni 11.

¹⁴ Po aty neni 13.

përfshin një kufizim indirekt mbi atë se kush mund të zhvillojë fushata zgjedhore në shtetet anëtare të BE-së, përmes dispozitës sipas së cilës ofruesit e reklamimit duhet t'i refuzojnë reklamat nga subjektet jashtë BE-së gjatë tre muajve të fundit para zgjedhjeve.¹⁵

Po ndalimi i plotë i fushatës prej aktorëve jo-konkurrentë? Dispozita në Udhëzimet e OSBE/ODIHR-it dhe Komisionit të Venedikut që fushata e jo-konkurrentëve nuk mund të ndalohet bazohet në vendimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, të cilat interpretojnë Konventën Evropiane të të Drejtave të Njeriut.¹⁶ Konventa nuk i referohet në mënyrë të drejtpërdrejtë fushatës së aktorëve jo-konkurrentë; ajo thekson rëndësinë e zgjedhjeve që do tëmbahen "...në kushte që sigurojnë shprehjen e lirë të mendimit të popullit në përzgjedhjen e legjislaturës". Megjithatë, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, përmes disa vendimeve, ka treguar se kufizimet e konsiderueshme ndaj fushatës së aktorëve jo-konkurrentë mund të përbëjnë shkelje të nenit 10 të Konventës, i cili garanton lirinë e fjalës.¹⁷ Përfundimisht, kjo nënkupton se çdo ndalim i përgjithshëm i fushatës së aktorëve jo-konkurrentë në një vend evropian ka shumë gjasa të rrëzohet nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut, nëse një çështje e tillë do të paraqitej para saj. Rekomandohet që Maqedonia e Veriut të mos shqyrtojë vendosjen e një ndalimi të plotë të fushatës së zhvilluar prej aktorëve jo-konkurrentë.¹⁸

Përvojat krahasimtare

Që nga fillimi i vitit 2026, vetëm katërmbëdhjetë vende në nivel global rezultojnë se kanë dispozita ligjore lidhur me zhvillimin e fushatave të aktorëve jo-konkurrentë (duke përjashtuar ndalimet e plota). Më shumë se gjysma e këtyre vendeve ndodhen në Evropë, ndërsa shumica e të tjerave janë demokraci më të vjetra në Amerikën e Veriut ose Oqeani, me përjashtim të dy shembujve në Afrikë. Maqedonia e Veriut nuk duhet të kopjojë rregulloret e asnjë vendi tjetër, por mund të mësojë nga përvojat e shteteve që tashmë e kanë rregulluar këtë çështje. Tabela 2 më poshtë paraqet vendet që përdorin rregullore për fushatën e aktorëve jo-konkurrentë, duke theksuar llojet e rregulloreve të përdorura në secilin rast.

Tabela 2. Vendet me rregullore për fushatën e aktorëve jo-konkurrentë

Vendi	Komenti	Përmbledhja e rregulloreve
Australia	Bën dallimin midis "palëve të treta" dhe "palëve të treta të rëndësishme", varësisht nga niveli i shpenzimeve.	Kërkesa për regjistrim nëse është mbi pragun e shpenzimeve, ndalimi i donacioneve të huaja, kërkesat për raportim
Kanada	Përkufizohet si "një person ose grup që dëshiron të marrë pjesë ose të ndikojë në zgjedhje përveç se si parti	Kërkesa për regjistrim nëse është mbi pragun e shpenzimeve, ndalimi i donacioneve të huaja dhe anonime, kufiri i shpenzimeve dhe kërkesat për raportim

¹⁵ Po aty neni 5.

¹⁶ Këshilli i Evropës (1950).

¹⁷ Shih në veçanti rastin Bowman kundër Mbretërisë së Bashkuar, me informacion shtesë në vendimet për Kwicień kundër Polonisë dhe Kita kundër Polonisë. Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (1998), Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (2007) dhe Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (2008).

¹⁸ Në raportin përfundimtar të vëzhgimit për zgjedhjet presidenciale të vitit 2024 në Sllovaki, OSBE/ODIHR theksoi se "...ndalimi i financimit nga palët e treta është kufizues dhe joefektiv, në praktikë nuk i ndalon, por i shtyn aktivitetet e palëve të treta jashtë rregullores. Siç është vërejtur edhe në raportet e mëparshme të ODIHR-it, ndalimi i plotë i financimit të palëve të treta nuk është në përputhje me jurisprudencën e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (ECtHR) dhe me praktikën e mirë zgjedhore. KSHZ-ja ka rekomanduar në të kaluarën që mundësia e fushatës së rregulluar nga palët e treta duhet të rivendoset në ligj". OSBE/ODIHR (2024a) faqe 10.

Vendi	Komenti	Përmbledhja e rregulloreve
	politike, shoqatë e njësisë zgjedhore, konkurrent ose kandidat i nominuar	
Republika Çeke	VETËM nëse bën fushatë pa dijeninë e konkurrentit	Kërkesa për regjistrim, limit shpenzimesh, kërkesë për raportim
Gjermania	Dispozitat e vëna në v, 2024 - cilido që dëshiron të nxjerrë reklama mbështetëse të partisë duhet ta informojë partinë paraprakisht	Nuk ka kërkesë për regjistrim, limit shpenzimesh ose kërkesë për raportim, por nxjerrja e reklamave të padeklaruara në zgjedhje mund të sjellë gjobë deri në 100,000 euro
Irlanda	Përkufizimi i lidhur me marrjen e donacioneve për qëllime politike	Kërkesa për regjistrim nëse të ardhurat janë mbi pragun, ndalimi i donacioneve të huaja dhe kufizimi i donacioneve anonime, kërkesat për raportim
Kenia	Partia ose kandidati që mbështetet duhet të miratojë fushatën	Kërkesa për regjistrim, kufizimi i shpenzimeve, kërkesa për raportim
Letonia	Për subjektet që nuk konsiderohen të lidhura administrativisht me partitë	Limiti i shpenzimeve, kërkesa për raportim
Monako	Zbatohet për të gjithë ata që kanë "shpenzime zgjedhore"	Raportimi mund të kërkohej nga institucioni mbikëqyrës
Mali i Zi	Dispozitat e futura në korrik 2025	Limiti i shpenzimeve, kërkesa për raportim
Zelanda e Re	Termi i përdorur është "promovuesi i palës së tretë"	Kërkesa për raportim nëse shpenzimet janë mbi pragun
Zvicra	Dispozitat e futura në vitet 2022-2023	Kërkesa për raportim nëse shpenzimet janë mbi pragun
Tanzania	OSHC-të, organizatat e komunitetit dhe ato fetare që bëjnë fushatë	Kërkesa për raportim
Mbretëria e Bashkuar	„individë dhe organizata që ‘...bëjnë fushatë në favor ose kundër partive politike apo kandidatëve, ose mbi çështje që lidhen me zgjedhjet, pa paraqitur vetë kandidatë “	Regjistrimi nuk kërkohej, por lejon një limit më të lartë shpenzimesh, kufizime për donacione të njëjta si për garuesit, limiti i shpenzimeve dhe kërkesa për raportim
Shtetet e Bashkuara	Termi i zakonshëm është "komitetet e veprimit politik“	Rregullat varen nga lloji i subjektit, megjithëse ekzistojnë kërkesa për raportim

Nga vendet e përfshira në Tabelën 2, do t'i kushtohet vëmendje e veçantë rasteve të Irlandës dhe Mbretërisë së Bashkuar, meqë sistemet e tyre rregullatore në këtë fushë janë më të hollësishme dhe kanë qenë në fuqi për një periudhë më të gjatë kohore.¹⁹ Po ashtu, do t'i kushtohet vëmendje edhe Malit të Zi, ku, megjithëse, rregulloret për fushatën e aktorëve jo-konkurrentë janë relativisht të kufizuara dhe së fundmi të vendosura, në vazhdim e sipër është puna për hartimin e procedurave të mbikëqyrjes dhe udhëzimeve për palët e interesuara. Rregullat e reja të prezantuara në Malin e Zi mund të jenë veçanërisht të rëndësishme për hartimin e rekomandimeve për Maqedoninë e Veriut.

¹⁹ Në të kundërtën, dispozitat në Gjermani, Monako dhe Zvicër në veçanti janë veçanërisht të kufizuara ose janë futur së fundmi, që do të thotë se ka informacion të kufizuar në dispozicion në lidhje me zbatimin ose ndikimin e tyre..

Mbretëria e Bashkuar

Në Mbretërinë e Bashkuar, fushatat jo-konkurrente kanë qenë pjesë e skenës zgjedhore për të paktën 75 vjet, duke përfshirë veçanërisht subjekte brenda lëvizjes sindikale që kanë bërë fushata në favor të Partisë Laburiste, ndërsa subjektet korporative kanë bërë fushata kundër asaj partie (ose të paktën kundër politikave që ajo ka propozuar).²⁰

Fushatat jo-konkurrente u trajtuan në raportin zyrtar të Komitetit të Neillit në vitin 1998, ku u deklarua:

“Natyrishë se nuk ka asgjë të keqe që të angazhohen individët dhe organizatat në aktivitetet e këtilla. Përkundrazi, një shoqëri e lirë kërkon që ata të jenë të lirë të bëjnë këtë, madje duhet të inkurajohen që ta bëjnë, por, në kontekstin e fushatave zgjedhore, duke vepruar kështu, ata duhet të jenë subjekt i kufizimeve të njëjta të shpenzimeve si partitë vetë.”²¹

Çështja u rregullua më pas në nivel kombëtar përmes Ligjit mbi Partitë Politike, Zgjedhjet dhe Referendumet të vitit 2000 (PPERA). Ka pasur disa ndryshime ligjore më vonë, veçanërisht në vitin 2009 dhe 2014.

Në Mbretërinë e Bashkuar, një fushatë nga një person ose organizatë që nuk është pjesë e garës gjatë një fushate të përgjithshme zgjedhore është një individ ose organizatë që kryen shpenzime që mund “...të konsiderohen me arsye se synojnë për të promovuar ose siguruar sukses zgjedhor në çdo zgjedhje për...” një parti politike ose një kandidat.²²

Çelësi i sistemit britanik është „testi i qëllimit“ që Komisioni Zgjedhor kryen për të vendosur nëse „...një aktivitet mund të konsiderohet arsyetueshëm si synim për të ndikuar votuesit të votojnë në një mënyrë të caktuar “.²³ Ky test aplikohet në kategori të ndryshme aktivitetesh dhe përfshin shqyrtimin e këtyre faktorëve kryesorë:

1. Thirrja për veprim
2. Toni
3. Konteksti dhe koha
4. Si do e perceptonte aktivitetin një person i arsyeshëm²⁴

Pjesëmarrësit në fushatë që nuk janë konkurrentë duhet të regjistrohen në Komisionin Zgjedhor nëse gjatë vitit para zgjedhjeve planifikojnë të shpenzojnë më shumë se 10,000 paund (rreth 11,500 euro). Shuma maksimale që një jo-konkurrues lejohet të shpenzojë në një fushatë kombëtare është 702,130 paund (rreth 800,000 euro). Kjo përbën rreth 0.15 euro për person me të drejtë vote, duke u bazuar në vitin 2024.²⁵

Jo-konkurrentët e regjistruar duhet të dorëzojnë raporte financiare mbi të ardhurat dhe shpenzimet e tyre pranë Komisionit Zgjedhor, i cili i publikon këto raporte në faqen e tij zyrtare.

²⁰ Hodgson of Astley Abbots (2016) f. 9.

²¹ Cituar py aty f. 10.

²² Mbretëria e Bashkuar (2000) neni 85.2.b.

²³ Komisioni Zgjedhor i Mbretërisë së Bashkuar (2025a).

²⁴ Komisioni Zgjedhor i Mbretërisë së Bashkuar (2025b).

²⁵ Popullsia me të drejtë vote sipas të dhënave të International IDEA (2025). Kufiri i shpenzimeve për jo-konkurrentët e fushatës lidhet me kufirin për partitë politike, dhe niveli aktual u prezantua në vitin 2023, duke qenë pothuajse dyfishimi i kufirit që ekzistonte më parë. Ky kufi aplikohet gjithashtu edhe për shpenzimet për hulumtime të tregut që synojnë të marrin opinionet e anëtarëve të publikut.

Duhet të theksohet se aktorët në fushatë jo-konkurrense përfshihen nga ndalimi i reklamimit politik që zbatohet në Mbretërinë e Bashkuar para zgjedhjeve. Përdorimi i këtij ndalimi për subjekte të tjera përveç partive politike u shqyrtua nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut në vitin 2013, e cila vendosi se ky ndalim nuk përbënte shkelje të Lirisë së Shprehjes.²⁶

Në zgjedhjet e fundit kombëtare të vitin 2024, aktori që mori pjesë në fushatë jo-konkurrense dhe shpenzoi shumë të madhe parash ishte sindikata Lidhja Kombëtare e Arsimit, e cila shpenzoi 618,000 paund (rreth 710,000 euro); kjo sindikatë gjithashtu shpenzoi shumë më të madhe midis jo-konkurrentëve të tillë në fushatën e vitit 2019. Shumica e jo-konkurrentëve të tjerë që shpenzuan shuma të mëdha në dy zgjedhjet më të fundit ishin ose sindikatat ose iniciativat e shoqërisë civile me orientim të majtë.²⁷ Megjithatë kategoritë e shpenzimeve të përdorura për raportimin financiar nuk lejojnë një analizë të detajuar, duket se reklamimi onlajn ka konsiderohej si një nga kategoritë kryesore të shpenzimeve.²⁸

Në vitin 2025, kishte 56 aktorë në fushatë jo-konkurrense në Mbretërinë e Bashkuar (një rënie nga 61 në zgjedhjet e vitit 2019). Pjesa e tyre e shpenzimeve totale të fushatës raportohet se ka rënë nga rreth 9% në zgjedhjet e vitit 2019 në rreth 3% në zgjedhjet e vitit 2024 (duke e bërë shpenzimin e vitit 2024 të ngjashëm me atë të zgjedhjeve paraprake).²⁹

Përvoja e Mbretërisë së Bashkuar tregon se si fushatat nga individë ose organizata që nuk janë pjesë e garës zgjedhore mund të rregullohen për të rritur transparencën në financimin e fushatave zgjedhore në përgjithësi. Deri më tani, duke pasur parasysh nivelin e ulët të shpenzimeve të këtyre zhvilluesve të fushatave krahasuar me shpenzimet e partive politike dhe kandidatëve, mund të diskutohet nëse rritja e *de fakto* e transparencës përmes këtyre rregullave justifikon ngarkesën e punës që sistemi i krijon Komisionit Zgjedhor dhe subjekteve të tjera, përfshirë vetë zhvilluesit e fushatës që nuk janë pjesë e garës zgjedhore.³⁰

Irlanda

Fushatë jo-konkurrense është rregulluar në Irlandë qysh në vitin 2001.³¹ Në sistemin irlandez, një pjesëmarrës në fushatë që nuk është pjesë e garës zgjedhore përkufizohet si një individ ose grup që pranon një donacion mbi 100 euro brenda një viti kalendarik. Pasi kjo ndodh, jo-konkurrenti duhet të njoftojë Komisionin për Standardet në Funkcionet Publike (SIPOC) për një person përgjegjës. Nëse pala e tretë është aktive në pjesë të caktuara të vendit, ajo gjithashtu do të jetë e detyruar të regjistrohet pranë institucioneve të tjera përkatëse.³²

²⁶ Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (2013). Megjithatë, mund të jetë e vlefshme të përmendet se ky ishte një vendim i nëntë kundër tetë gjykatësve, ku pakica vendosi që ndalimi përbënte një shkelje të tillë.

²⁷ Analizuar nga „Power” (2025). Përfshirimi kryesor ishte një biznesmen i cili, si një aktivist jo-konkurrent, shpenzoi 484,000 £ (rreth 560,000 EUR) në zgjedhjet e vitit 2019. Ndërsa disa nga këto grupe morën të ardhura nga një gamë e gjerë mbështetësish, kishte edhe mbështetës. Një kërkim i të dhënave zyrtare të donacioneve të vitit 2024 tregon se shpenzuesi i dytë më i madh, një fushatë e shoqërisë civile skeptike ndaj -Brexit, mori pjesën më të madhe të donacioneve të saj nga dy individë (njëri një biznesmen filantrop i cili gjithashtu ka mbështetur financiarisht partitë politike me prirje të majta, dhe tjetri një anëtar i bordit të së njëjtës organizatë).

²⁸ Po aty.

²⁹ Power (2025).

³⁰ Kjo mund të krahasohet me situatën në SHBA, ku në zgjedhjet e vitit 2024, shpenzimet nga jo-konkurrentët për fushatën tejkaluan shumë e shpenzuar nga kandidatët në mbi 10% të garave për Kongresin. Ohman (2026 në vijim).

³¹ Ohman (2020) f. 29.

³² Shih për shembull Këshillin e Qarkut të Roskomonit (pa datë).

Pjesëmarrësit e fushatave të cilët nuk garojnë për zgjedhje në Irlandë përgjithësisht nuk janë të detyruar të raportojnë informacion mbi donacionet individuale të marra ose shpenzimet e kryera.³³ Në nivel kombëtar, palët e treta duhet të dorëzojnë raporte vjetore pranë SIPOC, duke certifikuar se të gjithë donacionet janë depozituar në llogarinë e tyre të bankës së caktuar.³⁴ Megjithatë, për zgjedhjet presidenciale, palët e treta duhet të dorëzojnë deklarata për donacionet dhe shpenzimet e zgjedhjeve brenda 56 ditëve nga dita e zgjedhjeve, duke përfshirë detaje të të gjitha donacioneve që tejkalojnë 600 euro.³⁵ Për më tepër, në përputhje me legjislacionin e veçantë për zgjedhjet lokale, palët e treta që janë aktive në zgjedhjet lokale duhet të dorëzojnë raporte financiare mbi donacionet e marra pranë qarkut lokal përkatës.³⁶ Rëndësishëm, SIPOC nuk është e detyruar të publikojë raportet financiare të dorëzuara nga pjesëmarrësit e fushatave që nuk janë pjesë e garës.³⁷

Ekzistojnë disa kufizime mbi donacionet që mund të pranojnë jo-konkurrentët, siç janë: ndalimi i donacioneve nga burime të huaja ose në kriptomonedha, donacione anonime mbi 100 euro dhe donacione në para të gatshme mbi 200 euro, si dhe ata nuk mund të marrin më shumë se 2,500 euro nga i njëjti dhurues brenda një viti kalendarik.³⁸

Ndryshe nga Mbretëria e Bashkuar, palët e treta irlandeze (si dhe konkurrentët) lejohen të kryejnë reklamim, me kusht që „...t'i paraqesin botuesit një Certifikatë Autorizimi nga Komisioni për Standarde që konfirmon se kanë përmbushur detyrimet e tyre ligjore “.³⁹

Ka pasur disa shqetësime se rregulloret irlandeze për fushatat e jo-konkurrentëve mund të kenë një ndikim negativ mbi lirinë e fjalës. Kjo lidhet veçanërisht me rregullimin mbi fushatat për „qëllime politike“, të cilin mbështetësit e shohin si të nevojshëm për të rregulluar përfshirjen e jo-konkurrentëve në fushatat zgjedhore, por të cilin Këshilli Irlandez për Liritë Civile e ka përshkruar me këto terma;

“...formulimi ligjor ndalon çdo grup qytetarësh të mbledhë shuma të konsiderueshme parash për të mbështetur një politikë të caktuar ose për të kritikuar aktivitetet e qeverisë apo të çdo autoriteti publik ose funksionari.

Disa organizata të shoqërisë civile (CSO) në Irlandë tashmë kanë ndjerë efektet e interpretimit të rreptë të Ligjit nga SIPOC. Ndërkohë, meqë Ligji aplikohet vetëm për donacionet, kompanitë dhe individët që mund të përballojnë vetë shpenzimet për lobimin e tyre dhe nuk kanë nevojë të mbledhin mjete financiare, u lejonet të angazhohen në sistemin politik.”⁴⁰

Komisioni Irlandez për të Drejtat e Njeriut dhe Barazinë bëri vërejtje në një raport të vitit 2019 se ishte i nevojshëm një rishikim i Ligjit Zgjedhor për të vendosur

“...një lidhje më të qartë midis kufizimeve të vendosura mbi aktivitetin e ‘palëve të treta’ dhe aktivitetin për ‘qëllime politike’ me çështjet zgjedhore – d.m.th. zgjedhjet dhe referendume –

³³ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2024a) f. 8.

³⁴ Po aty f. 9.

³⁵ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2025a) f. 15, 24.

³⁶ Shih për shembull Këshillin e Qarkut Roskomon (pa datë).

³⁷ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2026).

³⁸ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2024a) faqet 10-12, Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2025a) f. 41.

³⁹ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2024b) page 22.

⁴⁰ Këshilli i Irlandës i Lirive Civile (pa datë).

dhe jo me aktivitetet më të gjera të shoqërisë civile që synojnë të ndikojnë në vendimarrjen dhe hartimin e politikave,”⁴¹

Një projektligj i iniciuar nga një deputet individual, i quajtur “Projektligj Zgjedhor (Liria e Shoqërisë Civile) (Ndryshim)”, u paraqit në Parlamentin irlandez në vitin 2019, me qëllim ndryshimin e dispozitave që lidhen me “qëllimet politike”.⁴² Megjithatë, ky projektligj ende nuk është votuar.

Në vitin 2024, në Irlandë, ishin të regjistruar 27 pjesëmarrës në fushatë të cilët nuk ishin konkurrentë.⁴³ Një artikull i publikuar atë vit theksonte se palët e treta deri më tani nuk kanë qenë shumë të përfshira në fushatat zgjedhore në Irlandë, po megjithatë potencohet se, nëse kjo ndryshon në të ardhmen, “...shqetësimet aktuale për shpenzimet për postera dhe pensionistët e pasur britanikë mund të duken të çuditshme”.⁴⁴ Pritet që mandati për mbikëqyrjen e fushatave të jo-konkurrentëve në Irlandë të transferohet tek Komisioni i ri i Pavarur Zgjedhor.

Përvoja irlandeze tregon mundësi interesante në rregullimin e fushatave të jo-konkurrentëve, por edhe boshllëqe të mundshme. Dispozitat që lidhen me “qëllimet politike” duket se kanë shkaktuar shqetësime të konsiderueshme tek aktorët e shoqërisë civile në vend dhe mund të kenë një efekt frenues mbi lirinë e shprehjes së shoqërisë civile në Irlandë. Në të njëjtën kohë, mungesa e dispozitave për publikimin e pasqyrave financiare të jo-konkurrentëve që nuk janë pjesë e garës do të thotë se nuk ka pasur rritje të transparencës publike lidhur me mënyrën se si financohen fushatat zgjedhore në vend.

Mali i Zi

Deri në vitin 2025, asnjë vend në Ballkanin Perëndimor nuk kishte miratuar dispozita ligjore që lidhen me fushatat zgjedhore të jo-konkurrentëve. Megjithatë, ndryshimet e korrikut 2025 në *Ligjin për Financimin e Subjekteve Politike dhe Fushatave Zgjedhore* përfshinë rregullimin e fushatave të jo-konkurrentëve.⁴⁵ Megjithëse këto dispozita ende nuk janë testuar në ndonjë proces zgjedhor, ngjashmëritë ndërmjet Malit të Zi dhe Maqedonisë së Veriut e bëjnë analizën e këtyre dispozitave veçanërisht relevante për ligjvënësit vendorë.

Dispozitat e reja e përkufizojnë një fushatë të jo-konkurrentëve si:

“një aktivitet i paguar, vlera e të cilit tejkalon shumën prej 1,000 euro, i realizuar gjatë fushatës zgjedhore nga një palë e tretë, e cila nuk është e lidhur juridikisht me një subjekt politik, dhe që synon të ndikojë pozitivisht ose negativisht në fushatën zgjedhore të një ose më shumë subjekteve politike.”⁴⁶

Institucionet e kontrolluara nga shteti nuk lejohen të zhvillojnë fushata jo-konkurrençe, ndërsa aktorëve të huaj u ndalohet ta bëjnë këtë në territorin e Malit të Zi. Përndryshe, ligji nuk përcakton qartë se kush mund të zhvillojë një fushatë të tillë, duke nënkuptuar se kjo mund të bëhet nga persona fizikë, persona juridikë ose grupe joformale (apo një kombinim i tyre).

Nuk ekziston një kërkesë e qartë për regjistrimin e fushatave jo-konkurrençe, megjithatë ata janë të detyruar të hapin një llogari të veçantë bankare para se të kryejnë çfarëdo shpenzimi për fushatë dhe

⁴¹ Komisioni Irlandez për të Drejtat e Njeriut dhe Barazinë (2019) f 8.

⁴² Irlanda (2019).

⁴³ Komisioni për Standardet në Funksionet Publike (2025b).

⁴⁴ RTE (2024).

⁴⁵ Teksti i plotë i neneve përkatëse është përfshirë në Shtojcë..

⁴⁶ Mali i Zi (2025) Neni 49, paragrafi 2.

të raportojnë pranë Agjencisë për Parandalimin e Korrupsionit (APC) informacion mbi këtë llogari bankare.

Për fushatat jo-konkurrente obligohet dorëzimi i një raporti të përkohshëm financiar pesë ditë para zgjedhjeve dhe një raport përfundimtar brenda 30 ditëve pas zgjedhjeve. Agjencia për Parandalimin e Korrupsionit (APC) ka mandat të publikojë këto raporte në faqen e saj zyrtare.

Jo-konkurruesit kufizohen në shpenzime deri në 10,000 euro për fushatat zgjedhore. Kjo përkthehet në rreth 0.02 euro për person me të drejtë vote sipas vitit 2023. Formulimi i dispozitave ligjore tregon se kjo është shuma maksimale e lejuar edhe për shpenzimet e subjekteve konkurruese, megjithëse në fakt, në një pjesë tjetër të të njëjtit ligj, APC-së i jepet mandati për të përcaktuar kufirin e shpenzimeve për subjektet politike për çdo zgjedhje.⁴⁷

Sa i përket madhësisë së donacioneve, jo-konkurrentëve nuk u lejohet të pranojnë donacione për fushatat e tyre të cilat tejkalojnë kufirin e shpenzimeve (çka do të thotë se ky kufi në praktikë bëhet edhe kufiri maksimal i donacioneve nga një dhurues i vetëm). Jo-konkurrentët që marrin donacione mbi këtë shumë janë të detyruar ta refuzojnë ose ta kthejnë shumën e tepërt dhe ta informojnë APC-në për këtë.

Ekzistojnë disa paqartësi në dispozitat ligjore, pasi që nuk është mbajtur asnjë zgjedhje që nga miratimi i tyre (zgjedhjet kombëtare janë planifikuar për vitin 2027). Për shembull, ligji parashikon se jo-konkurrentët lejohen të pranojnë donacione për fushatat, por nuk përsërit kufizimet mbi burimet e donacioneve që vlejnë për subjektet politike.⁴⁸ APC po shqyrton nëse kjo situatë mund të sqarohet përmes një vendimi formal të Agjencisë, për të shmangur krijimin e një boshllëku ligjor ku donacionet nga burimet që nuk lejohen të financojnë subjektet politike mund të drejtohen tek jo-konkurrentët që mbështesin subjektin e njëjtë politik në fushatë.

Si plotësim, ligji përcakton se “Shprehja e pikëpamjeve mbi çështje me interes publik nga organizatat joqeveritare, organizatat fetare, mediat ose individët nuk do të konsiderohet si fushatë e palës së tretë.”⁴⁹ Nuk është e qartë saktësisht se si duhet të interpretohet kjo dispozitë, dhe ka gjasa që kjo të bëhet më e qartë vetëm pasi çështja të testohet në zgjedhjet e ardhshme.

APC është duke zhvilluar procedura të brendshme për zbatimin e këtyre dispozitave të reja, duke identifikuar fushat të cilat duket se janë mjaft sfiduese. Gjithashtu po hartohen materiale udhëzuese për t’i ndihmuar ata që dëshirojnë të zhvillojnë fushata jo-konkurrente. Kujdes i veçantë po tregohet në hartimin e këtyre materialeve, pasi, ndryshe nga partitë politike dhe kandidatët, audienca e synuar ka shumë gjasa të përfshijë persona me pak ose aspak përvojë në pjesëmarrjen në procese zgjedhore apo në mbajtjen e kontabilitetit dhe raportimin financiar.

Meqenëse nuk janë mbajtur zgjedhje në Malin e Zi që nga hyrja në fuqi e rregullave për fushatat e jo-konkurrentëve, nuk dihet sa e përhapur do të jetë kjo formë fushate. Megjithatë, një mësim që mund të nxirret nga ky proces është se është shumë e rëndësishme që parlamentet t’u japin udhëzime shumë të qarta institucioneve mbikëqyrëse mbi qëllimin e rregullave dhe mënyrën se si dëshirohet të zbatohen ato.

⁴⁷ Mali i Zi (2025) neni 18, paragrafi 3.

⁴⁸ Shih Mali i Zi (2025) neni 5.

⁴⁹ Mali i Zi (2025) neni 49, paragrafi 9.

Çështje për t'u marrë në konsideratë në rregullimin e fushatave jo-konkurrente

Më poshtë vijon një diskutim mbi çështjet që ligjvënësit në Maqedoninë e Veriut do të duhet të marrin në konsideratë gjatë hartimit të rregullave për fushatat jo-konkurrente

Shmangia e kufizimit të lirisë së fjalës dhe pjesëmarrjes së shoqërisë civile

Një nga sfidat më të mëdha është se si të rregullohet fushata jo-konkurrente pa kufizuar në mënyrë të panevojshme lirinë e shprehjes ose përfshirjen e qytetarëve në fushatat zgjedhore. Siç u përmend në diskutimin mbi standardet, është e arsyeshme të kërkolet transparencë për këtë lloj fushate dhe kufizimet që vlejné për subjektet konkurrente të aplikohen edhe për jo-konkurrentët. Megjithatë, nuk është e pranueshme të ndalolet ose të kufizohet ndjeshëm aktiviteti i atyre që nuk garojné në zgjedhje për të marrë pjesë në fushatë. Kjo vlen si për rastet kur jo-konkurrentët përdorin zgjedhjet për të ngritur ndërgjegjësimin mbi çështje që i konsiderojné të rëndësishme, ashtu edhe kur ata advokojné drejtpërdrejt që votuesit të mbështesin ose të mos mbështesin një parti politike apo kandidat të caktuar

Kjo nënkupton se rregulloret për fushatat jo-konkurrente nuk duhet të jenë tepër kufizuese, siç ishte rasti me kufirin prej 5 paundësh (rreth 6 euro) për jo-konkurrentët, i cili u trajtua në çështjen *Bowman v. Mbretëri e Bashkuar nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut*.⁵⁰ Si plotësim, rregullat në këtë fushë duhet të jenë veçanërisht të qarta, pasi çdo paqartësi mund të ketë efekt frenues në debatin politik.

Kjo çështje është diskutuar më sipër në lidhje me rregulloret në Irlandë. Një ilustrim tjetër interesant vjen nga Kanadaja, ku fushata si p.sh. publikimi i reklamave mbi një "...çështje [që] është qartësisht e lidhur me një parti apo kandidat" mbulohet nga rregullat për fushatat jo-konkurrente, nëse zhvillohet gjatë periudhës zgjedhore.⁵¹ Kjo qasje është plotësisht e kuptueshme nga perspektiva e mbylljes së boshllëqeve ligjore, ku jo-konkurrentët nuk bëjnë thirrje të drejtpërdrejta për të votuar një parti apo kandidat të caktuar, por theksojnë çështje që këta të fundit i promovojné. Megjithatë, është argumentuar gjithashtu se këto dispozita shkaktojnë konfuzion tek aktorët e shoqërisë civile në Kanada. Në një rast, një ish-komisioner mjedisor i Ontarios deklaroi se një paralajmërim i lëshuar nga *Zgjedhjet e Kanadasë*, sipas të cilit reklamimi i grupeve mjedisore mbi ndryshimet klimatike mund të përbënte fushatë zgjedhore, po "...krijonte konfuzion dhe po heshtte grupet mjedisore".⁵²

Parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të ketë parasysh rreziqet e mundshme që rregulloret për fushatat e jo-konkurrentëve mund të krijojnë një efekt frenues mbi përfshirjen e aktorëve të shoqërisë civile në proceset zgjedhore në vend.

Koordinimi ndërmjet jo-konkurrentëve dhe konkurrentëve

Një çështje tjetër e rëndësishme që duhet marrë në konsideratë në lidhje me fushatat e jo-konkurrentëve është nëse fushata e këtyre aktorëve bëhet në koordinim me subjektet garuese. Kjo çështje është në thelb të përpjekjeve për të përdorur fushatat e jo-konkurrentëve për të anashkaluar

⁵⁰ Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (1998)

⁵¹ Zgjedhjet e Kanadasë (2024).

⁵² Lajmet CBC (2019). Zgjedhjet e Kanadasë e kanë pranuar këtë çështje në diskutimet e saj në lidhje me rregulloret e financimit politik në vend. Zgjedhjet e Kanadasë (2020).

rregullat mbi financimin e partive politike dhe fushatave zgjedhore.⁵³ Për shembull, kjo çështje ka qenë prej kohësh qendrore në rregullimin në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Nga Tabela 2 më lart mund të shihet se në Gjermani, jo-konkurrentët duhet t'i japin partisë politike të cilën e mbështetin të drejtën e refuzimit të çdo reklame që jo-konkurrenti dëshiron të publikojë, ndërsa në Keni, partia ose kandidati që promovohet duhet të miratojë çdo fushatë të zhvilluar jo-konkurrenti. Situata është e kundërt në legjislacionin çek, i cili e përkufizon në mënyrë specifike fushatën e jo-konkurrentëve si aktivitete të kryera pa dijeninë e subjektit garues – në rast se kandidati është në dijeni të aktiviteteve, transaksionet financiare përkatëse duhet të përfshihen në raportimin financiar të subjektit garues. Edhe pse në një kuptim janë të kundërta, rregullat gjermane dhe çeke i kushtojnë rëndësi të madhe çështjes së marrëdhënieve dhe koordinimit ndërmjet subjekteve garuese dhe jo-konkurrentëve.

Megjithatë, bazuar në përkufizimet për fushatën e jo-konkurrentëve në vendet e tjera, këto e anashkalojnë plotësisht çështjen e koordinimit mes subjekteve garuese. Shembuj nga Tabela 2 janë Kanada, Irlanda dhe Monako. Dispozitat e reja ligjore në Mal të Zi nuk e trajtojnë drejtpërdrejt çështjen e koordinimit ndërmjet subjekteve politike dhe jo-pjesëmarrësve. Ekziston një ndalim në dispozitat e reja që jo-konkurrentët të lidhin “...një kontratë në emrin e tyre dhe në emër të një subjekti politik, me anë të së cilës do të mbulonin kostot ose një pjesë të kostove të fushatës zgjedhore të atij subjekti politik”, por nuk ka qartësi mbi rastet kur një jo-konkurrent duhet të konsiderohet se “mban kostot” e një subjekti politik.⁵⁴

Përdorimi i qasjes rregullatore që nuk merr parasysh koordinimin ndërmjet konkurrentëve dhe jo-konkurrentëve rrezikon që humbasë përpjekjet për të anashkaluar rregullat mbi konkurrentët, dhe dhe do të shihej potencialisht dëmtuese nga pikëpamja se çdo fushatë e pakoordinuar nga jo-konkurrentët duhet të shihet si liri e fjalës.

Megjithatë, ka aspekte të tjera, potencialisht gjithnjë e më të rëndësishme, të fushatës jo-konkurrente, edhe nëse nuk është e koordinuar me konkurrentët. Një çështje thelbësore është ndërhyrja financiare e huaj në fushatat zgjedhore, të cilat nuk kanë nevojë të koordinohen me ndonjë konkurrent të veçantë në mënyrë që të jenë efektive. Përpjekjet për të minuar besimin e publikut në proceset zgjedhore nuk kërkojnë koordinim me konkurrentët, as fushatat për të zvogëluar mbështetjen e atyre që shihen si aktorë të establishmentit, ose parti politike ose kandidatë që nuk ndajnë pikëpamjet e një interesi të huaj. Po kështu, interesat e pasura brenda një vendi mund të kërkojnë, për përfitimin e tyre, të ndikojnë votuesit pa i koordinuar aktivitetet e tyre me ndonjë konkurrent.

Parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të shqyrtojë me kujdes se si duhet të trajtohet koordinimi ndërmjet konkurrentëve dhe jo-konkurrentëve në çdo dispozitë ligjore mbi këtë çështje, në mënyrë që të shmangen boshllëqet ligjore, duke adresuar njëkohësisht sfidat e mundshme që vijnë nga fushata e pakoordinuar e jo-konkurrentëve.

Fushata jashtë vendit që mund të ndikojë në votimin në vend

Po bëhet gjithnjë e më lehtë të zhvillohen aktivitete fushate jashtë një vendi që përgatitet të mbajë zgjedhje, dhe megjithatë të ndikohen votuesit brenda atij vendi. Shembuj përfshijnë transmetimet e synuara përmes televizioneve satelitore dhe reklamimin onlajn të blerë dhe publikuar jashtë vendit, por të qasshëm nga votuesit brenda vendit.

⁵³ Për të shmangur çdo konfuzion; kjo është e ndarë nga çështja e aktiviteteve midis institucioneve që janë të lidhura administrativisht, siç janë partitë politike dhe forumet rinore ose grupet e ekspertëve.

⁵⁴ Mali i Zi (2025) Neni 49.5.

Injorimi i aktiviteteve të tilla të fushatës rrezikon të minojë efektivitetin e rregulloreve mbi fushatat jo-konkurrente. Megjithatë, një sfidë e rëndësishme është se institucionet publike mbikëqyrëse në çdo vend do ta kenë veçanërisht të vështirë të zbatojnë në mënyrë efektive rregullat për aktivitetet që zhvillohen në vende të tjera. Si ilustrim, rregulloret e reja të miratuara në Malin e Zi ndalojnë aktorët e huaj të zhvillojnë fushata jo-konkurrente, por vetëm nëse kjo ndodh “në territorin e Malit të Zi”.⁵⁵

Parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të shqyrtojë vallë ka mundësi që institucionet e vendit të angazhohen në mënyrë efektive në fushatat jo-konkurrente që zhvillohen në vendet e tjera, të cilat mund të ndikojnë te votuesi. Në vend të dispozitave ligjore të brendshme, mund të ndodhë që bashkëpunimi ndërmjet Malit të Zi dhe vendeve të tjera të jetë më efektiv në kundërshtimin e përpjekjeve për fushatat që zhvillohen jashtë vendit.

Rekomandimet për Maqedoninë e Veriut

Ky raport nuk bën thirrje për vendosje të rregulloreve për fushatat jo-konkurrente në Maqedoninë e Veriut. Megjithatë, në përputhje me Rezolutën 11/7 të UNCAC dhe Udhëzimet e OSBE/ODIHR dhe Komisionit të Venedikut mbi Rregullimin e Partive Politike, Parlamenti i Maqedonisë së Veriut inkurajohet të shqyrtojë vallë do të ishte e dobishme vendosja e rregulloreve për fushatat jo-konkurrente me qëllim rritjen e integritetit dhe transparencës së mjeteve financiare në politikën e Maqedonisë. Një veprim i tillë do të ishte edhe në përputhje me rekomandimet e raporteve të mëparshme të vëzhgimit të zgjedhjeve nga OSBE/ODIHR.⁵⁶ Diskutimet mbi rregullimin e fushatave jo-konkurrente duhet të lidhen me kontekstin më të gjerë të reformave ligjore dhe institucionale në fushën e financimit politik, për të siguruar një qasje gjithëpërfshirëse për arritje të transparencës dhe mbikëqyrjes efektive.

Rekomandime për parlamentin e Maqedonisë së Veriut

- Vlerësoni përvojën e kaluar të fushatës jo-konkurrente në zgjedhjet e mëparshme të Maqedonisë dhe pikëpamjen e palëve të interesuara të përfshira në lidhje me probabilitetin e përfshirjes së konsiderueshme të jo-konkurrentëve në fushatat e ardhshme zgjedhore në vend.
- Bazuar në këtë vlerësim, merrni parasysh rregullimin e pjesëmarrjes së jo-konkurrentëve në fushatat zgjedhore, në përputhje me standardet ekzistuese nga organizata të tilla si OSBE/ODIHR, Bashkimi Evropian dhe Kombet e Bashkuara.
- Dispozitat rregullatore që duhen marrë parasysh në veçanti përfshijnë:
 - *Përkufizim të qartë të asaj që përbën fushatë jo-konkurrente. Përkufizimi i këtillë duhet të jetë gjithëpërfshirës për të shmangur përdorimin e fushatës jo-konkurrente për të anashkaluar rregulloret që kanë të bëjnë me partitë politike dhe kandidatët, dhe për t'iu kundërvënë sfidave të tilla siç është ndikimi i huaj financiar. Megjithatë, në përcaktimin e fushatës jo-konkurrente, parlamenti duhet të marrë parasysh edhe*

⁵⁵ Mali i Zi (2025) neni 49.4.

⁵⁶ Që në vitin 2021, OSBE/ODIHR rekomandoi që "Kudri ligjor për financimin e fushatave duhet të rishikohet për të adresuar boshllëqet ekzistuese, duke përfshirë ... financimin nga palët e treta". OSBE/ODIHR (2022) faqe 19. Ky rekomandim është përsëritur në raportet e misionëve të vëzhgimit të zgjedhjeve të OSBE/ODIHR në vitet 2024 dhe 2025. OSBE/ODIHR (2024b) faqe 18f, OSBE/ODIHR (2025) faqe 14.

rrezikun e rregulloreve që ndikojnë negativisht në lirinë e fjalës dhe aktivitetet e shoqërisë civile.

- **Kërkesa për regjistrim për jo-konkurrentët.** Jo të gjitha vendet që rregullojnë fushatat jo-konkurrente kërkojnë që ata që synojnë ose zhvillojnë një fushatë të regjistrohen pranë një institucioni publik. Përveç nëse institucioni mbikëqyrës ka mundësinë të krijojë dhe të mbajë një regjistër të atyre që zhvillojnë fushata zgjedhore, do të jetë e vështirë për institucionin të ushtrojë mbikëqyrje efektive. Për të lehtësuar zbatimin e kërkesave për regjistrim, është thelbësore të ketë një definicion të qartë të asaj që përbën fushatë jo-konkurrente. Gjithashtu, është e arsyeshme të vendoset një prag se kush është i detyruar të regjistrohet, në mënyrë që e drejta e qytetarëve për të shpenzuar shuma të vogla për të shprehur opinionet e tyre të mos kufizohet në mënyrë të tepruar.
- **Rregullime të qarta për reklamën politike nga jo-konkurrentët.** Maqedonia e Veriut ndodhet në një situatë të veçantë ku fushatat mediatike të konkurrentëve financohen ekskluzivisht nga burime shtetërore. Ky fakt duhet të merret parasysh në krijimin e rregullave për reklamimin politik (sidomos online) nga jo-konkurrentët. Krijimi i një sistemi paralel për reklamim të sponsorizuar nga shteti për jo-konkurrentët e regjistruar do të ishte në përputhje me sistemin për konkurrentët, megjithatë mund të rezultojë tepër i ndërlikuar për administrim nga institucionet përgjegjëse. Ndalimi i reklamimit politik nga jo-konkurrentët do të konsiderohej një kufizim i tepruar i lirisë së shprehjes, duke pasur parasysh se një ndalim i tillë nuk ekziston për konkurrentët.
- **Kërkesa që të gjitha reklamën politike të përmbajnë të dhënat se kush i ka paguar.** Një dispozitë e tillë do të ishte në përputhje me Rregulloren e BE-së për reklamimin politik të vitit 2024 dhe do të ndihmonte votuesit e Maqedonisë të dinin se kush përpiqet të ndikojë në opinionin e tyre përmes reklamave politike.⁵⁷
- **Kufizime për donacionet dhe shpenzimet.** Nuk është domosdoshmërisht e nevojshme të vendosen kufizime për donacionet ose shpenzimet për jo-konkurrentët. Megjithatë, duke pasur parasysh se Maqedonia e Veriut ka kufizime si për shumën që donatorët mund t'ua japin partive dhe kandidatëve, ashtu edhe për shpenzimet që partitë dhe kandidatët mund t'i bëjnë, duhet të merret parasysh me seriozitet aplikimi i kufizimeve të ngjashme edhe për aktorët e tjerë që angazhohen në aktivitete fushate. Mosaplikimi i këtyre kufizimeve mund të krijojë hapësira për donacione dhe shpenzime të tepruara, duke e shpërfillur efektivitetin e kufizimeve ekzistuese.
- **Raportimi financiar.** Transparenca është çelësi për besimin publik në sistemin demokratik, përfshirë informacionin mbi financimin e përpjekjeve për të ndikuar në opinionin e zgjedhësve. Ky parim është tashmë i vendosur mirë në legjislacionin vendor përmes kërkesave për raportim financiar nga partitë politike dhe kandidatët.

⁵⁷ An expanded version of regulations to increase transparency around political advertising would be the creation of a repository of (especially online) political advertising. The information collected could be transferred to the repository which will be set up by the European Commission for political advertising in EU member states, once North Macedonia joins the European Union.

Mund të ndihmojë në rritjen e transparencës në financat politike në Maqedoninë e Veriut, nëse këto dispozita zbatohen edhe për fushatat e jo-konkurrentëve, për transaksionet që tejkalojnë një vlerë të caktuar.

- Në të gjitha diskutimet mbi rregulloret për jo-konkurrentët (jo vetëm në definicionin e fushatës jo-konkurrent), duhet marrë parasysh rreziku potencial që këto rregulla mund të kenë ndikim frikësues mbi lirinë e shprehjes dhe pjesëmarrjen e shoqërisë civile. Aktorët e shoqërisë civile në Maqedoninë e Veriut, si organizatat e shoqërisë civile dhe mediat, duhet të jenë pjesë e ngushtë e të gjitha diskutimeve mbi këtë temë.
- Parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të konsiderojë me kujdes rolin e koordinimit midis garuesve dhe jo-garuesve. Nëse rezulton se një nga sfidat kryesore me fushatat jo-garues në zgjedhjet maqedonase është kërkimi i mënyrave nga partitë politike për të shmangur rregullat ekzistuese mbi financat e partive dhe fushatave, atëherë sugjerohen rregullime strikte mbi koordinimin. Nëse shqetësimet kryesore lidhen me ndërhyrjen financiare të huaj ose ndikimin e interesave të pasura jashtë sektorit politik, atëherë fokusimi në koordinim mund të jetë më pak relevant.
- Shumë nga aktivitetet e jo-konkurruesve mund të zhvillohen jashtë Maqedonisë së Veriut, por ende ndikojnë në opinionin e votuesve vendorë (me fushatat onlajn që janë veçanërisht të zakonshme). Zbatimi efektiv i rregullave mbi këto aktivitete mund të jetë veçanërisht sfidues, dhe duhet të konsiderohet nëse ka mënyra efektive për të adresuar këtë çështje.
- Në të gjitha diskutimet e tij, parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të shqyrtojë me kujdes se si dispozitat e reja rregullatore për jo-konkurrentët mund të zbatohen në mënyrë efektive. Duhet të ketë një plan të qartë mbi mënyrën se si do të monitorohet respektimi i rregullave dhe si do të hetohen dhe, sipas nevojës, ndëshkohen shkeljet e mundshme.
- Si pjesë e përpjekjeve për të mbështetur zbatimin efektiv, parlamenti i Maqedonisë së Veriut duhet të përcaktojë qartë cilat institucione do të ngarkohen me mbikëqyrjen e respektimit të rregullave për fushatat jo-konkurrencte. Roli dhe mandatet në këtë mbikëqyrje duhet të jenë të qarta, si dhe duhet të sigurohen burime të mjaftueshme shtesë për të lejuar institucionin ose institucionet e caktuara të kryejnë në mënyrë efektive mandatin e shtuar. Duhet gjithashtu të merren parasysh aspektet e mandatit aktual të dhënë institucioneve të ndryshme, si roli i dhënë së fundmi Agjencisë për Media për të monitoruar aktivitetet e influencuesve në mediat sociale. Duke pasur parasysh ngjashmërinë midis monitorimit të financave të fushatave të konkurrentëve dhe jo-konkurrentëve, mandatet dhe përvoja ekzistuese në monitorimin e financave të konkurrentëve janë veçanërisht të rëndësishme për institucionet që do të marrin përsipër monitorimin e fushatave jo-konkurrencte.

Rekomandime për institucionet mbikëqyrëse

- Përpara reformave të mundshme ligjore lidhur me fushatat jo-konkurrencte, institucionet mbikëqyrëse (p.sh. Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit, Enti Shtetëror i Revizionit dhe Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve) duhet të përfshijnë këtë çështje në vlerësimet lidhur me zgjedhjet e kaluara dhe proceset zgjedhore të ardhshme. Kjo përfshin angazhimin me vëzhguesit e zgjedhjeve, me kandidatët dhe partitë, si dhe me median dhe komunitetin

akademik. Aktivitetet e tilla do t'i bëjnë institucionet mbikëqyrëse më të përgatitura për të dhënë rekomandime parlamentit mbi reformat ligjore relevante.

- Rekomandohet që institucionet të shqyrtojnë strukturën më të përshtatshme për mbikëqyrjen e fushatave jo-konkurrente në Maqedoninë e Veriut. Kjo përfshin vendosjen vallë mandati i plotë mbikëqyrës do të menaxhohet më mirë nga një institucion i vetëm apo të ndahet mes disa institucioneve. Në rast se mandati i plotë i jepet një institucioni të vetëm, do të nevojitet bashkëpunim me subjekte të tjera për të siguruar zbatimin efektiv, dhe duhet të merren parasysh modalitetet e bashkëpunimit të tillë.
- Institucionet publike në Maqedoninë e Veriut tashmë kanë zhvilluar udhëzime për partitë politike dhe kandidatët lidhur me angazhimet e tyre ligjore në financat politike. Duhet të theksohet se fushatat jo-konkurrente kanë një audiencë kryesisht të veçantë, që mund të përfshijë perona privatë ose subjekte që nuk kanë pasur më parë eksperiencë në pjesëmarrjen në fushata zgjedhore, apo në respektimin e kërkesave për raportim apo dispozita të ngjashme. Në përputhje me këtë, institucionet publike të vendit duhet të shqyrtojnë me kujdes se çfarë udhëzimesh mund të jenë të nevojshme për jo-konkurrentët dhe cilat kanale komunikimi mund të jenë veçanërisht të rëndësishme për të përcjellë mesazhet kyçe.

Rekomandime për partitë politike

- Partitë politike në Maqedoninë e Veriut duhet të njohin rëndësinë e integritetit të financave politike për besimin e qytetarëve në sistemin demokratik dhe në partitë politike. Ky konsiderim mund të kërkojë futjen e rregullave lidhur me fushatat jo-konkurrente. Në përputhje me këtë, partitë politike duhet të angazhohen që ndryshimet ligjore mbi fushatat jo-konkurrente të merren seriozisht parasysh nga Parlamenti i Maqedonisë së Veriut.
- Rekomandohet që partitë politike të mendojnë proaktivisht për integritetin dhe transparencën e financave politike në Maqedoninë e Veriut, duke përfshirë edhe fushatat jo-konkurrente. Kjo përfshin sigurimin e transparencës në financat e subjekteve që zhvillojnë fushata në emër të partisë politike, por që nuk janë formalisht të lidhura me të. Një shembull praktik do të ishte sigurimi që reklamat politike nga këto subjekte të jenë të qarta, duke treguar se kush i ka paguar ato, edhe nëse kërkesat ligjore mbi shënimin e tillë ende nuk janë futur në Maqedoninë e Veriut.

Referencat

CBC News (2019) Zgjedhjet e Kanadasë 'gabim' të thuhet se reklamat për ndryshimet klimatike mund të jenë partiake, thonë ekspertët. Në dispozicion <https://www.cbc.ca/news/canada/toronto/diane-saxe-elections-canada-warning-climate-change-advertising-partisan-activity-1.5253116>. Qasja e fundit më 14 janar 2026.

Këshilli i Evropës (1950) Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore [*e njohur më mirë si Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut*]. Në dispozicion në <https://www.echr.coe.int/european-convention-on-human-rights>. Qasja e fundit më 6 janar 2026.

Rekomandimi Rec(2003) i Këshillit të Evropës (2003) i Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare mbi rregullat e përbashkëta kundër korrupsionit në financimin e partive politike dhe fushatave zgjedhore. Në dispozicion në <https://rm.coe.int/16806cc1f1>. Qasja e fundit më 7 janar 2026.

Zgjedhjet e Kanadasë (2020) Sfidat që lidhen me dispozitat e komunikimeve politike – Dokument diskutimi 1: Rregullimi i komunikimeve politike sipas Aktit të Zgjedhjeve të Kanadasë. Në dispozicion në <https://www.elections.ca/content.aspx?section=res&dir=cons/dis/compol/dis1&document=p4&lang=e>. Qasja e fundit më 14 janar 2026.

Zgjedhjet e Kanadasë (2024) 1. Tabelat e referencës dhe afatet, – Doracak i Financimit Politik për Palët e Treta, Agjentët Financiarë dhe Auditorët – Nëntor 2024 – Çfarë është një palë e tretë. Në dispozicion në <https://www.elections.ca/content.aspx?section=res&dir=gui/app/ec20227&document=p1&lang=e#a2>. Qasja e fundit më 7 janar 2026.

Vendimi i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (1998), Çështja Bowman kundër Mbretërisë së Bashkuar. Çështja 141/1996/760/961, në dispozicion në <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58134&filename=001-58134.pdf&TID=thkbhnilzk>. Qasja e fundit më 6 janar 2026.

Vendimi i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (2007), Çështja Kwicień kundër Polonisë. Numri i kërkesës 51744/99. Në dispozicion në [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-78876%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-78876%22]}). Qasja e fundit më 7 janar 2026.

Vendimi i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (2008), Çështja Kita kundër Polonisë. Numri i kërkesës 57659/00 në dispozicion në [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-87424%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-87424%22]}). Qasja e fundit më 7 janar 2026.

Vendimi i Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (2013), Çështja Mbrojtësit Ndërkombëtarë të Kafshëve kundër Mbretërisë së Bashkuar. Kërkesa 48876/08. Në dispozicion në [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-119244%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-119244%22]}). Qasja e fundit më 8 janar 2026.

Rregullorja (BE, Euratom) nr. 1141/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e datës 22 tetor 2014, mbi statutin dhe financimin e partive politike evropiane dhe fondacioneve politike evropiane. Në dispozicion në <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R1141-20180504>. Qasja e fundit më 6 janar 2026.

Rregullorja (BE) 2024/900 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, datë 13 mars 2024, mbi transparencën dhe synimin e reklamave politike. Në dispozicion në <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/900/oj/eng>. Qasja e fundit më 6 janar 2026.

GRECO (2026) Raundi i Tretë i Vlerësimit / *Troisième cycle d'évaluation*. Në dispozicion në <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-3>. Qasja e fundit më 15 janar 2026.

Hodgson of Astley Abbotts (2016) *Fushata Zgjedhore e Palëve të Treta, Gjetja e Ekuilibrit të Duhur, Rishikimi i funksionimit të rregullave të fushatës së palëve të treta në Zgjedhjet e Përgjithshme të vitit 2015*. Në dispozicion në https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a800f28e5274a2e8ab4df08/2904969_Cm_9205_Accessible_v0.4.pdf. Qasja e fundit më 7 janar 2026.

International IDEA (2025) Baza e të dhënave e jehonës së votuesve. Në dispozicion në <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database>. Qasja e fundit më 8 janar 2026.

Projektligji Zgjedhor (Liria e Shoqërisë Civile) i Irlandës (2019) (Ndryshim) 2019 [ende nuk është miratuar]. Në dispozicion në <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2019/35/>. Qasja e fundit më 14 janar 2026.

Këshilli Irlandez për Liritë Civile (pa datë) Akti Zgjedhor: Argumenti për Reformë. Në dispozicion në <https://www.iccl.ie/reform-electoral-act/detailed/>. Qasja e fundit 14 janar 2026.

Komisioni Irlandez për të Drejtat e Njeriut dhe Barazinë (2019) Deklaratë Politike mbi Aktet Zgjedhore dhe Hapësirën e Shoqërisë Civile në Irlandë. Në dispozicion në https://www.ihrec.ie/downloads/Policy-Statement-on-the-Electoral-Acts-and-Civil-Society-Space-in-Ireland-2025-05-12-124116_ljvm.pdf. Qasja e fundit 22 janar 2026.

Ligji i Malit të Zi (2025) për Financimin e Subjekteve Politike dhe Fushatat Zgjedhore, i ndryshuar që nga gushti 2025. Në dispozicion në [https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/118481/MNE-118481%20\(EN\).pdf](https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/natlex2/files/download/118481/MNE-118481%20(EN).pdf). Qasja e fundit 7 janar 2026.

OSBE/ODIHR (2022) Zgjedhjet Vendore në Republikën e Maqedonisë së Veriut, 17 dhe 31 tetor 2021 Raporti Përfundimtar i Misionit të Vëzhgimit të Zgjedhjeve të ODIHR-it. Në dispozicion në <https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/9/3/514666.pdf>. Qasja e fundit 22 janar 2026.

OSBE/ODIHR (2024a) Zgjedhjet Presidenciale të Republikës Sllovake, 23 Mars dhe 6 Prill 2024 Raporti Përfundimtar i Ekipit të Ekspertëve të Zgjedhjeve të ODIHR-it. Në dispozicion në https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/d/7/581197_0.pdf. Qasja e fundit 15 janar 2026.

OSBE/ODIHR (2024b) Republika Jugore e Maqedonisë së Veriut, Zgjedhjet Presidenciale dhe Parlamentare, 24 Prill dhe 8 Maj 2024 Raporti Përfundimtar i Misionit të Vëzhgimit të Zgjedhjeve të ODIHR-it. Në dispozicion në <https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/5/e/576648.pdf>. Qasja e fundit 22 janar 2026.

OSBE/ODIHR (2025) Misioni Ndërkombëtar i Vëzhgimit të Zgjedhjeve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, Zgjedhjet Lokale, 19 tetor 2025 Deklarata e Gjetjeve dhe Përfundimeve Paraprake. Në

dispozicion në <https://odihr.osce.org/sites/default/files/f/documents/d/0/599568.pdf>. Qasja e fundit 22 janar 2026.

ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2010) Udhëzime mbi Rregullimin e Partive Politike, Botimi i Parë. Në dispozicion në [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)024-e). Qasja e fundit 6 janar 2026.

ODIHR dhe Komisioni i Venedikut (2020) Udhëzime mbi Rregullimin e Partive Politike, Botimi i Dytë. Në dispozicion në <https://odihr.osce.org/odihr/538473>. Qasja e fundit 6 janar 2026.

Ohman, Magnus (2020) *Shënim mbi Rregullimin e Palëve të Treta në rajonin e OSBE-së*. Në dispozicion në <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/d/b/452731.pdf>. Qasja e fundit 8 janar 2026.

Ohman, Magnus (2026, së shpejti) *Shënim mbi Rregullimin e Palëve të Treta në rajonin e OSBE-së, botimi i dytë*. ODIHR, së shpejti.

Power, Sam (2025) *Shpenzimet jo-partiake në zgjedhjet e përgjithshme të vitit 2024. Biblioteka e Dhomës së Komunave*. Në dispozicion në <https://commonslibrary.parliament.uk/non-party-spending-in-the-2024-general-election>. Qasja e fundit 8 janar 2026.

Këshilli i Qarkut Roscommon (pa datë) Raportimi i Donacioneve Politike nga Palët e Treta. Në dispozicion në https://www.roscommoncoco.ie/en/about_us/local_representatives/local-representatives/reporting-of-political-donations-by-third-parties/. Qasja e fundit 15 janar 2026.

RTE (2024) *Sa para do të shpenzojnë politikanët dhe partitë për Zgjedhjet 24? Në dispozicion në* <https://www.rte.ie/brainstorm/2024/1109/1478165-general-election-2024-ireland-political-finance-funding-spending/>. Qasja e fundit 15 janar 2026.

Komisioni për Standardet në Funkzionet Publike (2024a) Udhëzime për palët e treta. Në dispozicion në <https://assets.sipo.ie/media/283057/e55bdb01-f305-4fbf-8586-b15de7abb4b8.pdf>. Last accessed 8 January 2026. Qasja e fundit 14 janar 2026.

Komisioni për Standardet në Funkzionet Publike (2024b) *Udhëzime për Zgjedhjet e Parlamentit Europian të 7 qershorit 2024 [Kandidatët dhe Agjentët Zgjedhorë]*. Në dispozicion në <https://assets.sipo.ie/media/283296/55fd5db4-7343-4816-bf12-4ef11fa7aa70.pdf>. Qasja e fundit 15 janar 2026.

Komisioni për Standardet në Funkzionet Publike (2025a) *Udhëzime për Zgjedhjet Presidenciale që do të mbahen më 24 tetor 2025 [Kandidatët dhe agjentët zgjedhorë]* Në dispozicion në <https://www.sipo.ie/en/publication/a880d-information-for-election-candidates-or-agents/>. Qasja e fundit 15 janar 2026.

Komisioni për Standardet në Funkzionet Publike (2025b) *Raporti Vjetor 2024*. Në dispozicion në <https://sipo.ie/en/collection/2975e-annual-reports/#2024>. Qasja e fundit 8 janar 2026.

Komisioni për Standardet në Funkzionet Publike (2026) *Deklaratat Vjetore – Çfarë Publikohet? Në dispozicion në* <https://www.sipo.ie/en/collection/76651-annual-disclosures/#what-is-published>. Qasja e fundit 22 janar 2026.

Rezoluta 11/7 e UNCAC (2025), Parandalimi dhe luftimi i korrupsionit përmes rritjes së transparencës në financimin e partive politike, kandidaturave për poste të zgjedhura publike dhe fushatave zgjedhore. Në dispozicion në https://track.unodc.org/uploads/documents/UNCAC/COSP/session11/COSP11_resolutions_unedited.pdf. Qasja e fundit 21 janar 2026.

Akti i Mbretërisë së Bashkuar (2000) për Partitë Politike, Zgjedhjet dhe Referendimet 2000. Në dispozicion në <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents>. Qasja e fundit 8 janar 2026.

Mbretëria e Bashkuar (2014) Akti për Transparencën e Lobimit, Fushatave Jo-Partiake dhe Administrimin e Sindikatave 2014. Në dispozicion në <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/4/contents>. Qasja e fundit 6 janar 2026.

Komisioni Zgjedhor i Mbretërisë së Bashkuar (2020) Shpenzime të partive dhe jopartiakëve në fushatë prej 250 mijë £ ose më pak në zgjedhjet e përgjithshme të vitit 2019. Në dispozicion në <https://www.electoralcommission.org.uk/media-centre/party-and-non-party-campaigner-spending-ps250k-or-less-2019-general-election>. Qasja e fundit 22 janar 2026.

Komisioni Zgjedhor i Mbretërisë së Bashkuar (2025a) Cili është qëllimi i testit? I disponueshëm në <https://www.electoralcommission.org.uk/non-party-campaigners-uk-parliamentary-general-elections/regulated-campaign-activities/purpose-test#block-book-navigation>. Qasja e fundit 8 janar 2026.

Komisioni Zgjedhor i Mbretërisë së Bashkuar (2025b) Zbatimi i testit të qëllimit. Në dispozicion në <https://www.electoralcommission.org.uk/non-party-campaigners-uk-parliamentary-general-elections/regulated-campaign-activities/applying-purpose-test#block-book-navigation>. Qasja e fundit më 8 janar 2026.

Shtojcë – Dispozita ligjore mbi fushatën e palëve të treta në Malin e Zi

Neni 49, Fushata e palës së tretë

Pala e tretë mund të zhvillojë fushatë zgjedhore në kushtet e përcaktuara me këtë ligj (në vijim: fushatë e palës së tretë)

Fushata e palës së tretë nënkupton një aktivitet të paguar, vlera e të cilit tejkalon shumën prej 1.000 euro, i realizuar gjatë fushatës zgjedhore nga një palë e tretë që nuk është e lidhur juridikisht me një subjekt politik, dhe që ka për qëllim të ndikojë pozitivisht ose negativisht në fushatën zgjedhore të një ose më shumë subjekteve politike.

Organeve shtetërore, organeve të vetëqeverisjes lokale dhe organeve të pushtetit lokal, institucioneve publike, si dhe personave të tjerë juridikë të themeluar dhe/ose në pronësi të plotë apo të pjesshme të shtetit ose komunave, u ndalohet zhvillimi i fushatës së palës së tretë.

Në territorin e Malit të Zi, fushata e palëve të treta nuk mund të zhvillohet nga:

- shtete të tjera, persona juridikë të huaj, sipërmarrës të huaj;
- persona fizikë që nuk kanë të drejtë vote në Mal të Zi.

Pala e tretë nuk mund të lidhë kontratë në emrin e saj dhe për llogari të një subjekti politik, me të cilën do të mbulonte shpenzimet ose një pjesë të shpenzimeve të fushatës zgjedhore të atij subjekti politik.

Për realizimin e fushatës, pala e tretë mund të pranojë pagesa dhe kontribute jofinanciare.

Pala e tretë nuk mund të shpenzojë më shumë se 10.000 euro për fushatë, përkatësisht jo më shumë se shuma maksimale e lejuar me këtë ligj për një fushatë të caktuar zgjedhore.

Nëse vlera e pagesave dhe kontributeve jofinanciare të pranuar nga pala e tretë tejkalon shumën e përcaktuar në paragrafin 7 të këtij neni, pala e tretë është e detyruar të refuzojë pranimin ose ta kthejë tepriçen të paguesi brenda 15 ditëve nga data e pranimin dhe ta njoftojë për këtë Agjencinë.

Shprehja e qëndrimeve për çështje me interes publik nga organizatat joqeveritare, organizatat fetare, mediat ose individët nuk konsiderohet si fushatë e palës së tretë.

Neni 50, Detyrimet lidhur me palët e treta

Pala e tretë që synon të zhvillojë fushatë në përputhje me nenin 49 të këtij ligji, para fillimit të aktivitetit, duhet të hapë një xhirollogari të veçantë në një institucion të autorizuar për transaksione pagese dhe ta njoftojë Agjencinë për këtë brenda tre ditëve nga data e hapjes së llogarisë.

Agjencia mban evidencë për palët e treta.

Pagesat e pranuar për realizimin e fushatës pala e tretë mund t'i pranojë vetëm përmes llogarisë së veçantë të përmendur në paragrafin 1 të këtij neni.

Pala e tretë është e detyruar t'i paraqesë Agjencisë një raport paraprak mbi mjetet e grumbulluara dhe të shpenzuara gjatë fushatës zgjedhore, pesë ditë para ditës së zgjedhjeve.

Agjencia publikon raportin e përmendur në paragrafin 4 të këtij neni në faqen e saj zyrtare brenda 24 orëve.

Brenda 30 ditëve nga dita e zgjedhjeve, pala e tretë i paraqet Agjencisë raport mbi origjinën, shumën dhe strukturën e mjeteve të grumbulluara dhe të shpenzuara gjatë fushatës zgjedhore, së bashku me dokumentacionin përkatës.

Raporti i përmendur në paragrafin 6 të këtij neni paraqitet në formë të shkruar dhe elektronike, në formularin e përcaktuar nga Agjencia.

Agjencia publikon raportin e përmendur në paragrafin 6 të këtij neni në faqen e saj të internetit brenda shtatë ditëve nga data e pranimi.